

تحلیلی بر میزان رضایتمندی شهروندان از پایداری و سرزندگی محیط زیست شهری با تأکید بر دسترسی به خدمات شهری (نمونه موردی: شهر نورآباد ممسنی)

دکتر علی شمس‌الدینی*

دکتر سعید ملک‌ی**

محمدرضا امیری فهلیانی***

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۸/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۶/۱۹

چکیده

از زمان شکل‌گیری تمدن‌های انسانی تا سال ۱۹۰۰ از هر هشت نفر، تنها یک نفر در مناطق شهری زندگی می‌کردند، اما در قرن حاضر، بیش از ۶۰ درصد از جمعیت جهان شهرنشین شده‌اند. علیرغم این رشد بی‌سابقه شهرنشینی، پایداری و سلامتی شهرها کاهش یافته و «کیفیت زندگی» ساکنان را تحت تأثیر قرار داده است. هدف از این پژوهش، شناسایی شاخص‌های پایداری شهری و بررسی میزان رضایتمندی شهروندان شهر نورآباد از سرزندگی محیط زندگی خودشان می‌باشد. پژوهش با استفاده از روش پیمایشی و مطالعات میدانی (تهیه پرسشنامه) در محدوده‌ی ۳ ناحیه از شهر نورآباد ممسنی انجام گرفته و فرضیه‌های تحقیق بوسیله تجزیه و تحلیل آماری با نرم‌افزار SPSS و با بهره‌گیری از آزمون‌های خی دو و باینومیل مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. نتایج حاصل شده از تحقیق نشان می‌دهد که میزان رضایتمندی شهروندان با توجه به خروجی آزمون خی دو در سطح پائینی قرار دارد و همچنین نسبت مشاهده شده در دسترسی به مراکز فضای سبز و مراکز تفریحی و ورزشی پائین است. سرزندگی و پایداری شهری تنها می‌تواند محصول زنجیره‌ای از اقدامات منطقی، هماهنگ و برنامه-محور باشد. از این‌رو تأمین آن منوط به در جریان داشتن این اندیشه در کلیه سلسله‌مراتب طرح‌ها و برنامه‌ریزی شهری است.

واژگان کلیدی: ارزیابی کیفی، پایداری شهری، سرزندگی شهری، نورآباد ممسنی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مركز پايه علوم انسانی

* استادیار جغرافیای انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، مرودشت، ایران

** دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

*** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران،

۱- بیان مسأله:

هیچ ساختمان یا فضایی نمی‌تواند نیاز همه افراد را به طور کامل برآورده سازد. جهت دستیابی هر چه بیشتر به تأمین این نیازها انسان همواره در طول تاریخ، دست به ایجاد تغییراتی در محیط زده است؛ اما این تغییرات همواره مطلوب نبوده و در پاره‌ای از مواقع باعث به‌وجود آمدن محیط‌هایی شده که انسان را دچار مشکل کرده است، در این میان شرایط زندگی مساعد بشر در سکونتگاه‌های شهری در سراسر جهان کاهش پیدا کرده است و محیط شهری برای ساکنان خود و آینده‌ی نواحی شهری به‌طور فزاینده‌ای امکان‌ناپذیر شده است (حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۰). رشد فزاینده‌ی جمعیت شهرنشین و اسکان بیش از ۶۰ درصد جمعیت جهان در شهرها و تداوم این روند، آینده‌ی کروی زمین را بیشتر با چشم اندازه‌ی شهری مواجه می‌کند. این فضاهای برگزیده تا سال ۲۰۲۵ میلادی افزون بر ۵ میلیارد نفر جمعیت خواهند داشت که بیش از ۷۵ درصد جمعیت جهان را در خود جای خواهند داد. این فرایند عظیم شهرنشینی با محوریت ماشین ضمن توسعه کالبدی شهرها، باعث از بین رفتن زمین‌های کشاورزی و تحمیل هزینه‌های غیرقابل جبرانی بر محیط زیست شهرها شده است. از سوی دیگر، سرانه و الگوی مصرف نامناسب منابع در شهرها، آنها را در معرض ناپایداری بیشتر نسبت به روستاها قرار داده و مشکلات کالبدی، اجتماعی- اقتصادی فراوانی، به ویژه در شهرهای کشورهای در حال توسعه بوجود آورده است (ضرابی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲). مطرح شدن توسعه پایدار به عنوان شعار اصلی هزاره‌ی سوم نیز ناشی از تأثرات شهرها بر گستره‌ی زیست کره و ابعاد مختلف زندگی انسان است. بدون شک، بحث از پایداری و توسعه پایدار بدون توجه به شهرها و شهرنشینی بی‌معنا خواهد بود. شهرها به عنوان عامل اصلی ایجاد کننده ناپایداری در جهان به‌شمار می‌روند و در واقع پایداری شهری و پایداری جهانی هر دو مفهومی واحد هستند (امین‌زاده، ۱۳۸۷: ۸۰). بدین ترتیب شاخص‌های پایداری شهرها حایز اهمیت فراوان بوده و انجام مطالعات اساسی جهت شناخت محدودیت‌ها و کمبودها و برنامه‌ریزی مناسب در این خصوص می‌تواند آینده بهتری را برای دسترسی مناسب به فرصت‌ها و امکانات شهری به ارمغان بیاورد (حسین‌زاده دلیر و همکاران، ۱۳۸۸: ۲).

هدف اصلی این پژوهش بررسی میزان رضایتمندی شهروندان شهر نورآباد ممسنی به عنوان مرکز شهرستان ممسنی از سرزندگی و پایداری محیط زندگی خود با توجه به هشت متغیر «دسترسی به مراکز آموزشی، مراکز خرید هفتگی، مراکز تفریحی و ورزشی، فضای سبز، حمل و نقل عمومی، مراکز خرید روزانه، مرکز شهر و مراکز بهداشتی درمانی» است. به عبارتی تحقیق درصدد است با تکیه بر انجام مطالعات وسیع کتابخانه‌ای و پیمایشی همچون تهیه پرسش‌نامه و مصاحبه با جامعه‌ی ساکن در شهر نورآباد به سنجش و ارزیابی میزان رضایتمندی آنها از

پایداری فضای زیست شهر با تکیه بر ابعاد خدمات رسانی شهری اقدام نماید. از این رو سؤال و فرضیه زیر در جهت دستیابی به اهداف تحقیق مطرح می‌گردد:

- آیا شهروندان نورآباد ممسنی از سرزندگی و پایداری محیط زندگی خود رضایت دارند؟
- میزان نارضایتی شهروندان شهر نورآباد ممسنی از سرزندگی و پایداری محیط زندگی خود با توجه به هشت متغیر خدمات رسانی شهری نسبتاً بالا می‌باشد.

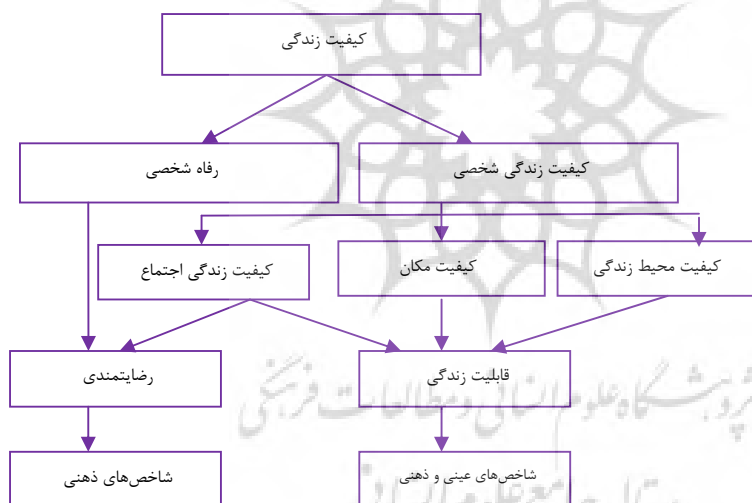
۲- مبانی نظری و پیشینه:

سقراط در قرن پنجم پیش از میلاد گفته است: "هدف اصلی از ایجاد شهر تأمین نشاط و خوشبختی شهروندان است". این گفته‌ی سقراط رابطه دیرین و مستحکم میان دو مفهوم «شهر» و «نشاط و سرزندگی» را به خوبی نشان می‌دهد. بر مبنای چنین دیدگاهی اساساً شهر به مثابه دستگاه، وسیله یا مرکبی برای نیل به شادی، نشاط و سرزندگی تلقی می‌گردد (گلکار، ۱۳۸۸: ۲۴). در واقع بهبود کیفیت زندگی در هر جامعه یکی از اهداف مهم سیاست عمومی است. در سالهای اخیر مطالعات کیفیت زندگی به‌طور عمده متمرکز در طبیعت شهری می‌باشد و کیفیت زندگی شهری مورد توجه بسیاری از محققان قرار گرفته است. واضح است که افزایش جمعیت شهری و افزایش تمایل برای زندگی در شهرها یکی از انگیزه‌های اصلی برای گسترش یک جنبش مستقل در مطالعات کیفیت زندگی است. مفهوم کیفیت زندگی شهری هنگامی دارای اهمیت بیشتر می‌شود که جمعیت جهان به جایی بین ۷.۶ تا ۹.۴ میلیارد نفر برسد (Lotfi et al, ۲۰۰۹: ۱۲۳). مطالعات صورت گرفته در خصوص رضایتمندی ساکنین شهرها از دیدگاهها و جوانب متعددی دنبال شده است. برخی از پژوهشگران این مفهوم را از دیدگاه ادراکی مورد توجه قرار داده‌اند، هر شخصی با توجه به مجموعه‌ای از نیازها و آرزوهای که دارد، شرایط فعلی سکونتی خود را ارزیابی می‌کند. بر این اساس و بنا به تعریف «گالستر» رضایتمندی را می‌توان «شکاف قابل مشاهده بین آمال و نیازهای ساکنان و واقعیت موجود بستر سکونتی آنها» تعریف کرد (همان منبع، ۲۵). در حالت کلی این موضوع را می‌توان ناشی از تلاش مردم برای ارضای نیازهای خود و وجود امکانات مناسب زندگی شهری در شهرها دانست (باسخا و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۵). با توجه به رشد بی‌سابقه شهرنشینی که در حال حاضر نیمی از جمعیت جهان را در بر گرفته است، پایداری جهانی (با توجه به تأثیر شهرها بر بقیه جهان و پایداری زندگی خود در شهرها) به طور روزافزونی، به مسئله‌ای شهری تبدیل شده است (بوگلیارلو، ۱۳۹۱: ۵۴). آنچه مسلم است در طول سده‌ی گذشته پایداری بسیاری از شهرها در نتیجه صنعتی شدن، رشد سریع جمعیت و افزایش آلاینده‌ها کاهش یافته است. همچنان‌که بسیاری از شهرهای امروزی به خاطر اینکه ظرفیت سازی مناسبی در ساختار و عملکرد خود برای فائق آمدن بر این شرایط پیش‌بینی نشده و سازگار شدن با شرایط در حال تغییر جهانی انجام نداده‌اند، پایداری و سلامتی آنها کاهش یافته و «کیفیت زندگی» ساکنان خود را تحت

تأثیر قرار داده‌اند (جعفری، ۱۳۸۷: ۵۵). بدین‌منظور با رشد سریع جمعیت جهان و تمرکز آن در شهرها، مفهوم توسعه‌پایدار شهری به عنوان مؤلفه‌ی اساسی تأثیرگذار بر چشم‌انداز بلندمدت جوامع انسانی مطرح گردید (قرخلو و همکاران، ۱۳۸۸: ۱). همچنین از دهه‌ی ۱۹۸۰ م. به بعد، توسعه‌ی پایدار به عنوان مفهوم اصلی و بنیادی در راهبرد حفاظت جهانی سازمان ملل و در گزارش برانت لندن قرار گرفت. گزارش برانت لندن در سال ۱۹۸۳ توسعه‌ی پایدار را «توسعه‌ای که نیازهای نسل حاضر را بدون به خطر انداختن توانایی‌های نسل‌های آینده، برای برآوردن نیازهای خودشان» تعریف می‌کند (WCED, ۱۹۸۷: ۴۳).

بنابراین، منظور از توسعه‌ی پایدار تنها حفاظت از محیط زیست نیست بلکه مفهومی جدید از توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی است، توسعه‌ای که عدالت و امکانات زندگی را برای تمامی مردم جهان مد نظر قرار می‌دهد (Dixon, ۱۹۹۱). بدین منوال توسعه‌ی شهری پایدار اهمیت بسزایی را در دل مفهوم توسعه‌ی پایدار دارد (Xing et al, ۲۰۰۹: ۲۰۹). این پارادیم اگرچه ناظر به برداشتها و تفسیرهای گوناگون می‌باشد، اما در مجموع بر پایداری و استمرار توسعه برای همگان و نسل‌های آینده طی زمان و بر همه جانبه نگری ابعاد پیچیده اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی فرآیند توسعه در سطح یک کشور یا شهر تأکید دارد (رهنمایی و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۸۷). (شکل شماره ۱).

شکل ۱- اجزاء تشکیل دهنده کیفیت زندگی

منبع: (حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۷).

۲-۱- کیفیت زندگی شهری:

یکی از اجزاء ضروری محیط زیست شهری کیفیت زندگی است، که به راحتی قابل اندازه‌گیری یا به طور کامل قابل شناسایی نیست، چرا که آن ترکیبی از عوامل مربوط به «احساس» از محل مانند حافظه جمعی و محیط زیست ساخته شده از زنجیره تاریخی و همچنین تأثیر پذیرفته شده از تعدادی شرایط می باشد (Toskovic, ۲۰۰۱: ۷). اندازه‌گیری میزان رضایت از سکونتگاه پیچیده است و به بسیاری از عوامل بستگی دارد. ادبیات مربوط به میزان رضایت از محیط سکونتی مشخص می‌دارد که درک میزان رضایت از سوی هر شخص و در شرایط مختلف شخصی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و فیزیکی متفاوت می‌باشد (حاجی نژاد و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۳). این اصطلاح چند مفهومی است، با این حال بسیاری از محققان توافق کرده‌اند که این مفهوم شامل دو بعد اصلی عینی و ذهنی است که این دو رویکرد برای اندازه‌گیری آن استفاده می‌شود. اولین شاخص‌های عینی مانند مسکن و شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی و مطالعات دوم، شاخص‌های ذهنی مانند سطح رضایت و انگیزه می‌باشد. برخی بر این باورند شهرها چون پدیده‌ای چند بعدی است بنابراین کیفیت زندگی را باید با توجه تمام ابعاد مختلف اندازه‌گیری شود (Lotfi et al, ۲۰۱۱: ۲۳۴). شاخص‌های عینی، محیط زندگی و کار را تشریح می‌کنند، شاخص‌های ذهنی راه‌هایی که مردم شرایط اطرافشان را درک و ارزیابی می‌کنند، تشریح می‌نمایند. به طور کل شاخص‌های ذهنی برای اندازه‌گیری رفاه شخصی مورد استفاده قرار می‌گیرند، در حالی که شاخص‌های عینی برای مقایسه شهرها و مکان‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند. بر اساس شاخص‌های ذهنی، رفاه شخصی به رضایتمندی برمی‌گردد، در حالی که بر اساس شاخص‌های عینی قابل مقایسه کیفیت زندگی شهری به قابلیت زندگی رجوع می‌کند (حاجی نژاد و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۶).

۲-۲- پیشینه تحقیق:

به منظور سنجش سرزندگی شهری روش‌ها و شاخص‌های اندازه‌گیری متعددی پیشنهاد شده است. به طور مثال مؤسسه معتبر "واحد اطلاعات اکونومیست" (EIU) متدولوژی مشخصی را تحت عنوان رتبه‌بندی سرزندگی تدوین نموده است که بر مبنای آن شاخص دشواری زندگی برای هر شهر محاسبه می‌گردد. در متدولوژی مزبور حدود چهل شاخص مختلف در مورد پنج مقوله متفاوت زندگی شهری، یعنی ۱- ثبات و امنیت ۲- مراقبت‌های بهداشتی ۳- فرهنگ و محیط ۴- آموزش ۵- زیرساخت‌های شهری مورد سنجش قرار می‌گیرد. در این متدولوژی، در مورد هر شهری به هر یک از شاخص‌ها مقداری میان یک و پنج داده می‌شود و نهایتاً با ترکیب شاخص‌های مزبور یک شاخص کلی دشواری زندگی شهری استخراج می‌گردد که دامنه تغییرات آن میان صفر درصد و صد درصد است. مقدار صفر درصد در شاخص مزبور به این معنا

است که شهر مورد مطالعه، غیرقابل تحمل می‌باشد. نتایج پیمایش مؤسسه مزبور در سال ۲۰۰۵ که در مورد ۱۲۷ شهر جهان صورت گرفته است، شاخص دشواری زندگی تهران را معادل ۰/۵۲ (رتبه ۱۱۹) و ضریب بهترین شهرهای جهان، یعنی ملبورن، ونکوور و وین را معادل ۰/۲ و شاخص دشواری برخی از شهرهای خاور میانه نظیر دویبی ۰/۲۵ (رتبه ۶۹) و منامه در بحرین ۰/۲۷ (رتبه ۷۷) اعلان گردیده است (گلکار، ۱۳۸۶: ۲۶). عزیزی (۱۳۸۵) در پژوهشی به مطالعه در زمینه بحث پایداری در محله نارمک تهران پرداخته است. هدف این پژوهش تلاش در جهت ارزیابی و بازخوانی محله نارمک به‌عنوان یک محله جدید انسان ساخت و شناخت اصول و معیارهای لازم برای پایداری محله است. این شناخت از طریق مطالعات میدانی صورت گرفته است. نتایج حاکی از آن است که اصول و معیارهای پایداری محله نظیر هویت، سرزندگی، دسترسی، تنوع، تأمین خدمات و امنیت، در حد بالایی در محله نارمک تحقق یافته است.

۳- روش تحقیق و شاخص‌های مورد بررسی:

روش تحقیق حاضر، ترکیبی از روش پیمایشی-تحلیلی می‌باشد که مبتنی بر پرسشنامه است. که در آن مهم‌ترین زمینه‌های مرتبط با پایداری و سرزندگی محیط زندگی مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفته‌اند. در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه نیز ابتدا از روش شارپ-کوکران استفاده شده است و پس از تعیین حجم نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، پرسشنامه‌های مورد نظر تکمیل شد. با توجه به اینکه جمعیت شش محله انتخابی برای انجام پژوهش ۲۴۰۱۲ نفر بوده است، حجم نمونه با استفاده از این فرمول کوکران ۳۳۳ نفر بدست آمده است.

$$n = \frac{N \cdot z^2 \cdot a / 2 \cdot p \cdot q}{\varepsilon^2 \cdot (N - 1) + (z^2 \cdot a / 2) \cdot (p \cdot q)} = \frac{24012 \times 1/96^2 \times 5 \times 5}{(0.05)^2 \times (24012 - 1) + (1.96)^2 \times 5 \times 5} = 333$$

برای تعیین پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ از نرم افزار spss استفاده شده است که در آن ضریب آلفا برای پرسشنامه ۰/۸۰۷ محاسبه شده است. بنابراین در مجموع، روایی و پایایی گزاره‌ها و پرسش‌نامه در سطح خوبی قرار داشته و قابل اعتماد برای پژوهش میدانی و اخذ دیدگاه‌های نمونه آماری بوده است. متغیرهای هشت‌گانه جهت بررسی سرزندگی و پایداری محلات مختلف شهر شامل «دسترسی به مراکز آموزشی، مراکز خرید هفتگی، مراکز تفریحی و ورزشی، فضای سبز، حمل و نقل عمومی، مراکز خرید روزانه، مرکز شهر و مراکز بهداشتی درمانی»، به وسیله پرسش‌نامه‌ای با اجزاء استاندارد حاوی ۲۰ سوال در مقیاس لیکرت با بازه (۵-۱) اندازه‌گیری، و از ۱۳ محله

موجود شهر نورآباد ۶ محله انتخاب شده است. برای بررسی نگرش شهروندان در مورد پایداری و سرزندگی هر ناحیه شهری، از آنها خواسته شد تا نظرهای خود را در ارتباط با دسترسی به هشت نوع از امکانات شهری با پاسخهای خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم بیان دارند. (جدول شماره ۱).

جدول ۱- تعداد جمعیت و پرسشنامه‌های توزیعی در بین محلات شهر نورآباد ممسنی

نواحی شهر	نام محله	جمعیت	تعداد پرسشنامه
ناحیه یک	محله ۱	۷۲۹۷	۱۱۱
	محله ۴	۷۷۰	
ناحیه دو	محله ۲	۵۶۹۳	۱۱
	محله ۴	۴۳۰۴	
ناحیه سه	محله ۱	۱۷۹۳	۱۱
	محله ۴	۴۱۵۵	
مجموع			۳۳۳
			۲۴۰۱۲

پس از تکمیل پرسشنامه‌ها و ورود داده‌ها به کمک نرم‌افزار spss، نسبت به تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها به کمک نرم‌افزار مذکور اقدام گردیده است، و سپس با استفاده از آزمون آماری ناپارامتریک کای اسکوئر و باینومیل نسبت به آزمون و بررسی سؤالات تعریف شده در جهت هدف تحقیق اقدام شده است و پس از ارائه جداول دو بعدی پارامترهای مجذور کلا، درجه آزادی و نهایتاً سطح معناداری، تفاوت نسبت‌ها برای هر یک از بخش‌ها محاسبه می‌گردد.

۴- شناخت محدوده مورد مطالعه:

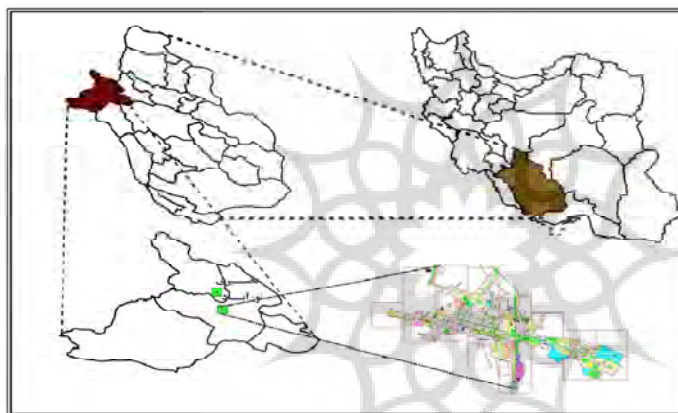
شهر نورآباد مرکز شهرستان ممسنی، بزرگ‌ترین نقطه شهری این شهرستان محسوب می‌شود که با مساحتی بالغ بر ۱۷۸۹ هکتار در ۱۶۰ کیلومتری شمال غرب شیراز و در موقعیت ۵۱ درجه و ۳۲ دقیقه طول شرقی و ۳۱ درجه و ۱۳ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته (هرمزی، ۱۳۸۳: ۹). این شهر در مجموع از پیوستن ۲۹ روستا و مکان- مزرعه در اوایل دهه ۴۰ بوجود آمده است. هریک از این نقاط در حال حاضر محله‌ای از شهر را تشکیل می‌دهند. (شکل شماره ۲). طرح توسعه و عمران (جامع) شهر بر اساس محدوده تعیین شده و مصوب کل شهر را به سه ناحیه و سیزده محله تقسیم کرده است؛ تا برنامه‌ریزی توسعه و عمران آبی شهر بر اساس این تقسیم‌بندی انجام پذیرد (طرح جامع شهر نورآباد، ۱۳۷۴: ۴۲). تعداد خانوارهای شهر نورآباد طی سال‌های ۷۵،۶۵ به ترتیب معادل ۵۷۷۹ و ۷۴۸۸ خانوار بوده است که بررسی این ارقام نشان می‌دهد که طی یک دهه تعداد ۱۷۰۹ خانوار به خانوارهای شهر افزوده شده است. شهر جمعیت نورآباد در سال ۸۰ به حدود ۵۲۰۸۱ نفر رسیده است که نسبت به سال ۷۵ نرخ

رشدی معادل ۲۸/۴ را بیان می‌کند. همچنین تعداد خانوارهای شهر نورآباد در سال ۸۵ حدود ۱۱۲۰۷ خانوار بوده است و تعداد کل جمعیت حدود ۵۲۵۹۷ نفر، که رشدی معادل ۴/۱ درصد داشته است. با توجه به رشد جمعیت و توسعه فیزیکی سالهای اخیر و توسعه جدیدی که در حال گسترش است، علاوه بر بحران زیست- محیطی، مسائل و ناپایداری اجتماعی، از قبیل پراکنش نامناسب کاربری‌های شهری و عدم دستیابی مناسب به خدمات و امکانات شهری را در بافت‌های مختلف به همراه داشته است. (جدول شماره ۲).

جدول ۲- خصوصیات جمعیتی شهر نورآباد ممسنی طی سال های ۱۳۸۵-۱۳۴۵

شرح	سال					نرخ رشد (درصد)				
	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۴۵-۵۵	۵۵-۶۵	۶۵-۷۵	۷۵-۸۵
جمعیت	۵۲۷۱	۱۰۹۸۴	۲۵۳۳۳	۴۲۲۴۳	۵۲۵۹۷	۵۵۷۳۶	۷/۶	۸/۷	۵/۲	۲/۲
تعداد خانوار	۱۱۴۴	۲۲۴۶	۴۵۷۵	۷۴۸۹	۱۱۲۰۷	۱۴۶۶۸	۶/۹	۷/۳	۵/۱	۴/۱
بعد خانوار	۴/۶	۴/۹	۵/۵۳	۵/۶۴	۴/۷۶	۳/۸	۲/۶۳	۱/۲	۲	-۲

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان ممسنی، ۹۰-۱۳۴۵.

شکل ۲- نقشه موقعیت جغرافیایی شهرستان ممسنی و شهر نورآباد در استان فارس و کشور

۱-۴- معرفی نواحی شهری نورآباد: ۱-۱-۴ - ناحیه یک

ناحیه یک در شرق شهر نورآباد با ۵ محله جمعیتی به وسعت ۵۹۹/۷۷ هکتار در حدود ۲۴ درصد از جمعیت شهر را در خود جای داده است که با توجه به وسعت آن تراکم ناخالص وضع موجود آن ۱۷/۵ نفر در هکتار می‌شود و این ناحیه با تراکم کم محسوب می‌گردد. با در نظر گرفتن وسعت آن (۷۱۲/۸۶ هکتاری) تراکم خالص و ناخالص آن به ترتیب ۱۸۶/۸ و ۳۲/۱

نفر در هکتار خواهد بود. سطح اشغال کاربری مسکونی در این ناحیه ۱/۵۲۱/۶۳۷ متر مربع می‌باشد.

۴-۱-۲ - ناحیه دو

این ناحیه با ۴ محله، جمعیتی و با وسعت ۴۴۴/۴۸ هکتار در حدود ۲۰۰۹۰ نفر با تراکم ناخالص ۳۵/۳۸ نفر را در خود جای داده است و شامل مجموعه اراضی واقع در شمال بلوار جمهوری اسلامی و غرب محور اهواز تا منتهی الیه محدوده خدمات شهرداری می‌شود. بخشی از اراضی هسته مرکزی شهر در این ناحیه قرار گرفته است و با توجه به وجود و پیش‌بینی کاربری‌هایی از قبیل واحدهای متعدد اداری، انتظامی، آموزشی، ورزشی، خدمات اجتماعی در این ناحیه، می‌توان برخی از محلات آنرا دارای عملکرد شهری و فراشهری قلمداد نمود. سطح اشغال کاربری مسکونی در این ناحیه ۲/۱۶۴/۳۶۵ متر مربع می‌باشد.

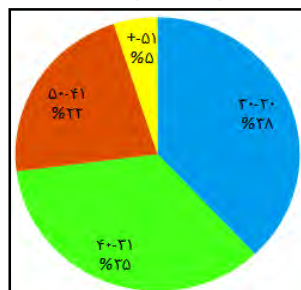
۴-۱-۳ - ناحیه سه

محلات و اراضی واقع در محدوده بین ضلع غربی ورودی شیراز و جنوب خیابان جمهوری اسلامی تا محدوده خدماتی شهر مجموعاً ناحیه ۳ شهر نورآباد را تشکیل می‌دهد که دارای وسعت ۴۱۷/۲۳ هکتار می‌باشد، ۴ محله را شامل می‌شود. در حال حاضر مجموعاً ۱۹۹۵۳ نفر با تراکم ناخالص ۳۸/۱۳ نفر در هکتار در این ناحیه سکونت دارند که پیش‌بینی می‌شود تا افق طرح این میزان تا ۲۶۶۵۹ نفر با تراکم ناخالص و خالص ۴۹/۵ و ۱۹۸/۷ نفر در هکتار افزایش یابد. بخشی از هسته مرکزی شهر در این ناحیه قرار دارد که محله ۲ آن پرتراکم‌ترین محله شهر محسوب می‌گردد. سطح اشغال کاربری مسکونی در این ناحیه ۱/۶۵۱/۱۳۳ متر مربع می‌باشد.

۴-۲ - ویژگی‌های سنی و جنسی جامعه مورد مطالعه:

به لحاظ توزیع جنسی پاسخ‌گویان تعداد ۲۲۵ نفر برابر ۶۷/۵ درصد مرد و ۱۰۸ نفر برابر با ۳۲/۴ درصد نفر زن بوده‌اند. همچنین با توجه داده‌های به دست آمده از جامعه نمونه مشخص گردید که ۳۸ درصد از پاسخ‌گویان بین ۲۰-۳۰ سال، ۳۵ درصد بین ۳۱-۴۰ سال و ۲۲ درصد باقیمانده نیز بین ۴۱-۵۰ سال سن داشته‌اند. (نمودار شماره ۱). بر پایه همین یافته‌ها مشخص گردید که ۲۱/۹ درصد از حجم نمونه دارای مدرک تحصیلی دیپلم و کمتر، ۶۸ درصد فوق دیپلم و لیسانس و تنها ۹/۹ درصد از پاسخ‌گویان دارای مدرک تحصیلی ارشد و بالاتر بوده‌اند. (جدول شماره ۳).

نمودار ۱- ویژگی‌های سنی جامعه مورد مطالعه

منبع: مطالعات میدانی تحقیق، ۱۳۹۲

جدول ۳- وضعیت تحصیلی پاسخگویان مورد مطالعه

۷۳	تعداد	دیپلم و زیردیپلم	وضعیت تحصیلی پاسخگویان
۲۱/۹	درصد		
۲۲۷	تعداد	فوق دیپلم و لیسانس	
۶۸/۱۶	درصد	فوق لیسانس و بالاتر	
۳۳	تعداد	کل	
۹/۹	درصد		
۳۳۳	تعداد		
۱۰۰	درصد		

منبع: یافته‌های میدانی تحقیق، ۱۳۹۲.

۵- تحلیل و ارزیابی یافته‌های پژوهش:

در ادامه تحقیق، نتایج آزمون‌های کای اسکور و باینومیل (دو جمله‌ای) مربوط به فرضیه و سؤالات تحقیق تشریح و تبیین می‌شوند. با توجه به فرضیه تحقیق، در آزمون‌های باینومیل، حداقل نسبت مشاهده شده قابل قبول برای پذیرش فرضیات صفر ۴۰٪ در نظر گرفته شده است.

۵-۱- تحلیل میزان رضایتمندی ناحیه یک شهر نورآباد:

جهت بررسی نتیجه آزمون ابتدا به مقدار sig توجه می‌نماییم. اگر مقدار A.sig کمتر از ۰/۰۵ باشد، H_0 رد می‌شود. در صورت بزرگتر بودن مقدار A.sig از ۰/۰۵، H_0 رد نمی‌شود. همانطور که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌کنیم؛ با توجه مقدار (value) ۱۴/۲۵۴ و سطح معنی‌دار ۰/۰۸ که کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. در نتیجه فرض H_0 رد می‌شود و این فرضیه تأیید

می‌شود که ساکنان ناحیه ۲ شهر نورآباد از پایداری و سرزندگی محیط زندگی خود رضایت مطلوبی ندارند.

جدول ۴- توزیع کای اسکور به منظور بررسی میزان رضایتمندی ساکنان ناحیه یک از پایداری وضعیت

موجود

سطح معناداری Sig	درجه آزادی Df	مقدار کای اسکور Chi-Square	شاخص محدوده
/۰۰۸	۳	۱۴/۲۵۴	ناحیه یک

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

فرض (H_0) بیانگر بالا نبودن میزان نارضایتی شهروندان از پایداری و سرزندگی محیط شهری و (H_1) بیانگر بالا بودن میزان نارضایتی شهروندان از پایداری و سرزندگی محیط شهری است. در آزمون باینومینال نسبت دو گروه با یکدیگر مقایسه می‌شود تا مشخص شود که میزان نارضایتی از پایداری محیط شهری بالا می‌باشد یا پایین است.

برای آزمون دوجمله‌ای فرضیه‌ها، ابتدا بر اساس ارزش عددی اختصاص یافته به گزینه‌های (خیلی زیاد تا خیلی کم) پاسخ سؤالات، مجموع امتیاز هر یک از افراد نمونه در مورد فرضیه تعیین گردید و پس از تقسیم آن بر تعداد سؤالات، میانگین امتیاز هر فرد در مورد فرضیه به دست آمد. با توجه به دامنه تعریف شده، میانگین به دست آمده در بازه {۱ و ۵} قرار می‌گیرد و چنانچه میانگین امتیاز فردی بالاتر از ۳ باشد، نشان دهنده موافقت او با فرضیه می‌باشد، در حالی که متوسط امتیاز فرد ۳ و پائین تر از ۳ باشد، نشان دهنده مخالفت فرد با فرضیه است.

بر این اساس پاسخ دهندگان به دو گروه موافق و مخالف تقسیم شدند. به عبارت دیگر فرضیه تحقیق در قالب فرض آماری به صورت H_0 (پاسخ‌های خیلی زیاد، زیاد، و تا حدودی) و H_1 (پاسخ‌های خیلی کم و کم) و نسبت مشاهده مورد انتظار ۴۰٪ در نظر گرفته شده است. با در نظر گرفتن این نکته، نتایج آزمون باینومینال (نسبت موفقیت) فرضیه پژوهش در جداول جداگانه برای هر ناحیه شهر نورآباد ارائه شده است. طبق جدول شماره ۵ سطح معنی‌دار (p-value) در تمام متغیرهای فرضیه، کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و با توجه به اینکه نسبت مشاهده شده در ۵ متغیر مراکز آموزشی، مراکز بهداشتی، مراکز خرید هفتگی، مراکز خرید روزانه و مرکز شهر بیشتر از ۴۰٪ درصد می‌باشد و پرسشگران از وضعیت این متغیرها رضایت دارند و در مورد متغیرهای فضای سبز، مراکز تفریحی ورزشی و حمل و نقل عمومی به دلیل اینکه نسبت مشاهده شده از ۴۰٪ پائین تر است، شهروندان از میزان پایداری محیط مسکونی خود رضایت ندارند. با توجه به جدول ذیل می‌توان استنباط نمود که میزان رضایتمندی

ساکنان ناحیه یک در دسترسی به فضای سبز، مراکز تفریحی و ورزشی و حمل و نقل عمومی کمتر از خوب ارزیابی می‌شود.

جدول ۵- نتایج آزمون Binominal (دو جمله‌ای) ناحیه یک

$$\begin{cases} H_0 : P \leq 0.40 \\ H_1 : P > 0.40 \end{cases}$$

متغیرها	فرضیات	مجموعه	تعداد (فراوانی)	احتمال مشاهده شده	احتمال آزمون	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
مراکز آموزشی	فرضیه یک= بالا بودن ناراضیاتی شهروندان شهر نورآباد از پایداری و سرزندگی محیط شهری فرضیه صفر= عدم ناراضیاتی	\leq \geq	۷۱ ۲۹	۰/۶۲ ۰/۳۷	۰/۴۰	۰/۲۴	رد فرضیه
فضای سبز		\leq \geq	۳۴ ۷۷	۰/۴۱ ۰/۶۹	۰/۴۰	۰/۷۸	تأیید فرضیه
مرکز بهداشتی		\leq \geq	۶۵ ۴۶	۰/۵۸ ۰/۴۲	۰/۴۰	۰/۲۳	رد فرضیه
مراکز تفریحی- ورزشی		\leq \geq	۲۹ ۸۲	۰/۲۷ ۰/۷۳	۰/۴۰	۰/۱۷	تأیید فرضیه
مراکز خرید روزانه		\leq \geq	۸۵ ۲۶	۰/۷۶ ۰/۲۴	۰/۴۰	۰/۴۹	رد فرضیه
مراکز خرید هفتگی		\leq \geq	۷۳ ۳۸	۰/۶۵ ۰/۳۵	۰/۴۰	۰/۴۶۷	رد فرضیه
حمل و نقل عمومی		\leq \geq	۴۶ ۶۵	۰/۴۲ ۰/۵۸	۰/۴۰	۰/۳۴	تأیید فرضیه
مرکز شهر		\leq \geq	۶۴ ۴۷	۰/۵۸ ۰/۴۲	۰/۴۰	۰/۴۸	رد فرضیه

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

۵-۲- تحلیل میزان رضایتمندی ناحیه دو شهر نورآباد:

با توجه به داده‌های جدول شماره ۶ همانگونه که نتیجه این آزمون نشان می‌دهد چون با توجه مقدار (value) ۱۸/۶۳۵ و سطح معنی دار ۰/۰۰ که کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. در نتیجه فرض H_0 رد می‌شود، در نتیجه می‌توان نتیجه گرفت میزان رضایتمندی ساکنان ناحیه ۲ از سرزندگی و پایداری محیط زندگی خود خیلی کم است.

جدول ۶- توزیع کای اسکور به منظور بررسی میزان رضایتمندی ساکنان ناحیه دو از پایداری وضعیت

موجود

محدوده	شاخص	مقدار کای اسکور Chi-Square	درجه آزادی Df	سطح معناداری Sig
ناحیه یک		۱۸/۶۳۵	۳	۰/۰۰

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

طبق جدول شماره ۷ سطح معنی‌دار (p-value) در تمام متغیرهای فرضیه، کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و با توجه به اینکه نسبت مشاهده شده در ۶ متغیر مراکز آموزشی، مراکز بهداشتی، مراکز خرید هفتگی، مراکز خرید روزانه، حمل و نقل عمومی و مرکز شهر بیشتر از ۴۰٪ درصد می‌باشد و پرسشگران از وضعیت این متغیرها رضایت دارند و در مورد متغیرهای فضای سبز و مراکز تفریحی ورزشی به دلیل اینکه نسبت مشاهده شده از ۴۰٪ پائین‌تر است، شهروندان از میزان پایداری محیط مسکونی خود رضایت ندارند. با توجه به جدول ذیل می‌توان استنباط نمود که میزان رضایتمندی ساکنان ناحیه یک در دسترسی به فضای سبز، مراکز تفریحی و ورزشی کمتر از خوب ارزیابی می‌شود.

جدول ۷- نتایج آزمون Binominal (دوجمله‌ای) ناحیه دو

نتیجه آزمون	معنی‌داری سطح	احتمال آزمون	مشاهده شده	احتمال	تعداد (فرآینی)	مجموعه	فرضیات	منتهی‌باز
رد فرضیه	۰/۰۲۴	۰/۴۰	۰/۳۴	۰/۱۶	۲۶	۸	فرضیه یک= بالا بودن رضایتمندی شهروندان شهر نورآباد از پایداری و سرزندگی محیط شهری فرضیه صفر= عدم رضایتمندی	مراکز آموزشی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۰/۴۰	۰/۷۴	۰/۲۶	۸۳	۸		فضای سبز
رد فرضیه	۰/۰۶۸	۰/۴۰	۰/۳۷	۰/۶۳	۴۰	۸		مرکز بهداشتی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۰/۴۰	۰/۷۸	۰/۲۲	۸۷	۸		مراکز تفریحی ورزشی
رد فرضیه	۰/۰۴۹	۰/۴۰	۰/۳۳	۰/۶۸	۳۵	۸		مراکز خرید روزانه
رد فرضیه	۰/۰۰۰	۰/۴۰	۰/۳۸	۰/۶۲	۴۲	۸		مراکز خرید هفتگی
رد فرضیه	۰/۱۷۸	۰/۴۰	۰/۳۹	۰/۶۱	۳۹	۸		حمل و نقل عمومی
رد فرضیه	۰/۰۲۱	۰/۴۰	۰/۳۰	۰/۷۰	۴۳	۸		مرکز شهر

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

۵-۳- تحلیل میزان رضایتمندی ناحیه سه شهر نورآباد:

همانطور که در جدول شماره ۸ مشاهده می‌کنیم با توجه مقدار (value) ۱۳/۴۰۹ و سطح معنی دار ۰/۰۰۴ که کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. در نتیجه فرض H_0 رد می‌شود. در نتیجه رابطه معناداری بین دسترسی به امکانات شهری و پایداری و سرزندگی شهروندان وجود دارد.

جدول ۸- توزیع کای اسکور به منظور بررسی میزان رضایتمندی ساکنان ناحیه سه از پایداری وضعیت

موجود

شاخص	مقدار کای اسکور Chi-Square	درجه آزادی Df	سطح معناداری Sig
محدوده ناحیه یک	۱۳/۴۰۹	۳	۰/۰۰۴

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

طبق داده‌های مندرج در جدول شماره ۹ سطح معنی‌دار (p-value) در تمام متغیرهای فرضیه، کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و با توجه به اینکه نسبت مشاهده شده در ۶ متغیر مراکز آموزشی، مراکز بهداشتی، مراکز خرید هفتگی، مراکز خرید روزانه، حمل و نقل عمومی و مرکز شهر بیشتر از ۴۰٪ درصد می‌باشد و پرسشگران از وضعیت این متغیرها رضایت دارند و در مورد متغیرهای فضای سبز و مراکز تفریحی ورزشی به دلیل اینکه نسبت مشاهده شده از ۴۰٪ پائین‌تر است، شهروندان از میزان پایداری محیط مسکونی خود رضایت ندارند. با توجه به جدول ذیل می‌توان استنباط نمود که میزان رضایتمندی ساکنان ناحیه یک در دسترسی به فضای سبز، مراکز تفریحی و ورزشی کمتر از خوب ارزیابی می‌شود.

جدول ۹- نتایج آزمون Binominal (دوجمله‌ای) ناحیه سه

متغیرها	فرضیات	مجموعه	تعداد (فراوانی)	احتمال مشاهده شده	احتمال آزمون	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
مراکز آموزشی	فرضیه صفر = عدم پاراضاتی و فرضیه یک = بالا بودن پاراضاتی شهروندان شهر نورآباد از پایداری و سرزندگی محیط شهری	۲ ۶ ۷۱ ۸	۷۰ ۴۱	۰/۶۳ ۰/۳۷	۰/۴۰	۰/۰۲۸	رد فرضیه
فضای سبز		۲ ۶ ۷۱ ۸	۲۵ ۸۶	۰/۳۳ ۰/۶۷	۰/۴۰	۰/۳۲۸	تأیید فرضیه
مرکز بهداشتی		۲ ۶ ۷۱ ۸	۶۶ ۴۵	۰/۵۹ ۰/۴۱	۰/۴۰	۰/۰۴۵	رد فرضیه
مراکز تفریحی ورزشی		۲ ۶ ۷۱ ۸	۲۲ ۸۹	۰/۲۰ ۰/۸۰	۰/۴۰	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
مراکز خرید روزانه		۲ ۶ ۷۱ ۸	۶۸ ۴۳	۰/۶۱ ۰/۳۹	۰/۴۰	۰/۰۲۶	رد فرضیه
مراکز خرید هفتگی		۲ ۶ ۷۱ ۸	۶۷ ۴۴	۰/۶۰ ۰/۴۰	۰/۴۰	۰/۰۷۴	رد فرضیه
حمل و نقل عمومی		۲ ۶ ۷۱ ۸	۶۴ ۴۷	۰/۵۷ ۰/۴۳	۰/۴۰	۰/۰۰۰	رد فرضیه
مرکز شهر		۲ ۶ ۷۱ ۸	۷۱ ۲۹	۰/۶۳ ۰/۳۷	۰/۴۰	۰/۰۰۰	رد فرضیه

منبع: یافته‌های تحلیلی تحقیق، ۱۳۹۲.

۶- جمع‌بندی و ارائه پیشنهادها:

در این پژوهش، میزان رضایتمندی شهروندان از پایداری و سرزندگی محیط زندگی خود با استفاده از هشت متغیر قابلیت‌ها و فرصت‌های دسترسی به امکانات شهری سنجش و ارزیابی شده است. مطالعه ابعاد مختلف کیفیت زندگی شهری در شهر نورآباد ممسنی نتایج مهمی در برداشت، این وضعیت نشان از اهمیت تأمین نیازهای اولیه و خدمات شهری در بهبود وضعیت رفاهی و همچنین زمینه‌سازی پایداری شهر بوده است. نتایج بدست آمده از آزمون خی‌دو

حاکمی از آن است که میزان رضایتمندی شهروندان شهر نورآباد در ۳ ناحیه شهری از پایداری محیط زندگی مطلوب نبوده است. همچنین نسبت‌های مشاهده شده بر اساس یافته‌های تحقیق حاضر که بوسیله‌ی روش آماری «بینومینال»^۱ بدست آمده نشان می‌دهد که:

- در دسترسی به مراکز آموزشی، بهداشتی، مراکز خرید روزانه و دسترسی به مرکز شهر و مراکز خرید روزانه اختلاف معناداری با ۴۰٪ ندارند و نشان دهنده رضایت شهروندان از دسترسی به این متغیرها می‌باشد.

- نسبت مشاهده شده برای گروه اول در مورد دسترسی به مراکز تفریحی و ورزشی و فضای سبز در تمام نواحی شهر نورآباد کمتر از ۴۰٪ است که نشان دهنده رضایتمندی پائین شهروندان از کیفیت و کمیت این مراکز در شهر است.

- نسبت مشاهده شده در مورد دسترسی به حمل و نقل عمومی در تمام شهر به جز ناحیه یک در سطح خوبی قرار دارد و میزان رضایتمندی مردم بالا می‌باشد.

در نتیجه با استفاده از نتایج بدست آمده می‌توان چنین استنباط نمود که در میان امکانات شهری، دسترسی به فضای سبز و مراکز تفریحی و ورزشی از سطح رضایتمندی کمتری برخوردار بوده که نشان دهنده اهمیت کم این فضاها در ساخت و ساز شهر نورآباد است. بدین‌منوال پیشنهادهای زیر جهت افزایش سطح پایداری و سرزندگی در نواحی شهری نورآباد ارائه می‌گردد:

- توزیع و پراکنش مکانی- فضایی متعادل و متوازن امکانات و تسهیلات عمومی و خدمات شهری در سطح شهر و محله‌های شهری متناسب با استانداردها و رویکرد گسترش عدالت اجتماعی؛
- توجه بیشتر به فضاهای سبز و گسترش آنها و ایجاد فضاهای سبز در نقاط مختلف شهر به منظور ایجاد ارتباط مستحکم بین اعضای اجتماع و محیط طبیعی؛
- افزایش سرانه مراکز تفریحی و ورزشی برای همه سنین و جنسیت‌ها در نواحی مختلف شهر نورآباد؛
- جهت نیل به شهر سالم و توسعه پایدار شهری نورآباد علاوه بر اجرای طرح‌های شهری نیازمند تدوین قوانین و پیش‌بینی اهرم‌های مناسب اجرایی در زمینه استفاده از اراضی شهری و توسعه فضایی و کالبدی شهر است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

^۱ Binominal.

منابع و مأخذ:

۱. امین‌زاده، بهناز. (۱۳۸۷). مجموعه مقالات توسعه شهری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، تهران.
۲. باسزا، مهدی، عاقلی کهنه شهری، لطفعلی و مسائلی، ارشک. (۱۳۸۹). رتبه‌بندی شاخص کیفیت زندگی در استانهای کشور، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال نهم، شماره ۳۷، تهران.
۳. بوگلیارلو، جرج. (۱۳۹۱). پایداری شهری، تنگناها، چالش‌ها و الگوواره‌ها، مترجم: خدر فرج کرده، نشریه رشد آموزش جغرافیا، دوره بیست و ششم، شماره ۴، تهران.
۴. حاجی‌نژاد، علی، رفعیان، مجتبی و زمانی، حسین. (۱۳۹۰). بررسی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی خود (مطالعه موردی، مقایسه بافت قدیم و جدید شهر شیراز)، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۷، تهران، صص ۱۴۳-۱۲۹.
۵. حاجی‌نژاد، علی، رفعیان، مجتبی و زمانی، حسین. (۱۳۸۹). بررسی متغیرهای فردی مؤثر بر رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی، مطالعه موردی، مقایسه بافت قدیم و جدید شهر شیراز، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۱۷، زاهدان، صص ۸۲-۶۳.
۶. حسین‌زاده دلیر، کریم، قربانی، رسول و شکری فیروز جاه، پری. (۱۳۸۸). تحلیل و ارزیابی کیفی سنجش‌های پایداری شهری در شهر تبریز، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال ۱، شماره ۲، اصفهان، صص ۱۸-۱.
۷. خستو، مریم و سعیدی رضوانی، نوید. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری، نشریه هویت شهر، سال چهارم، شماره ۶، تهران.
۸. جعفری، علی. (۱۳۸۷). معرفی شاخص‌های مناسب برای ارزیابی توسعه پایدار شهری و سنجش آن، نشریه محیط و توسعه، سال دوم، شماره ۳، تهران.
۹. رهنمایی، محمد تقی و پورموسی، سید موسی. (۱۳۸۵). بررسی ناپایداری امنیتی کلان شهر تهران بر اساس شاخص‌های توسعه پایدار شهری، نشریه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۷، تهران.
۱۰. شیخ‌الاسلامی، علیرضا، کریمی، برباز و اقبالی، رضا. (۱۳۸۸). ارزیابی توسعه پایدار شهری کلان شهر شیراز، فصلنامه جغرافیایی چشم انداز زاگرس، سال اول، شماره ۲، بروجرد.
۱۱. ضرابی، اصغر، صابری، حمید، محمدی، جمال، وارثی، حمیدرضا. (۱۳۸۹). تحلیل فضایی شاخص‌های رشد هوشمند شهری (مطالعه موردی: مناطق شهر اصفهان)، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۷، تهران، صص ۱۷-۱.
۱۲. وزارت مسکن و شهرسازی (۱۳۷۴). طرح جامع شهر نورآباد ممسنی، تهران.
۱۳. عزیزی، محمد مهدی. (۱۳۸۵). محله مسکونی پایدار: مطالعه موردی نارمک، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۷، تهران، صص ۳۵-۴۶.
۱۴. قرخلو، مهدی، عبدی، ناصح و زنگنه شهرکی، سعید. (۱۳۸۸). تحلیل سطح پایداری شهری در سکونتگاه‌های غیر رسمی، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۹، تهران.
۱۵. گلکار، کورش. (۱۳۸۵). نشاط و سرزندگی در شهر به کمک طراحی شهری، دو ماهنامه شهرنگار، شماره ۳۹، تهران.
۱۶. مرکز آمار ایران. (۹۰، ۸۵، ۷۵، ۶۵، ۵۵، ۴۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان ممسنی، تهران.
۱۷. Dixon, Chris (۱۹۹۱). rural development in third world. London: Routledge

۱۸. Lotfi, Sedigheh and Solaimani, Karim, (۲۰۰۹). An assessment of Urban Quality of Life by Using Analytic Hierarchy Process Approach (Case study: Comparative Study of Quality of Life in the North of Iran), Journal of Social Sciences ۵(۲): ۱۲۳-۱۳۳
۱۹. Lotfi, Sedigheh, Faraji, Amin, Hataminejad, Husain and pourahmad, Ahmad, (۲۰۱۱). A Study of Urban Quality of Life in a Developing Country, Journal of Social Sciences ۷ (۲): ۲۳۲-۲۴۰.
۲۰. Toskovic, Dobrivoje, WCED, (۱۹۸۷). the Brundtland Report; Our Common Future, Oxford University Press, Oxford, UK
۲۱. Xing, Y. et al, (۲۰۰۹). a Framework Model for Assessing Sustainability Impacts of Urban Development, Accounting Forum, Vol.۳۳,pp.۲۰۹-۲۲۴.

